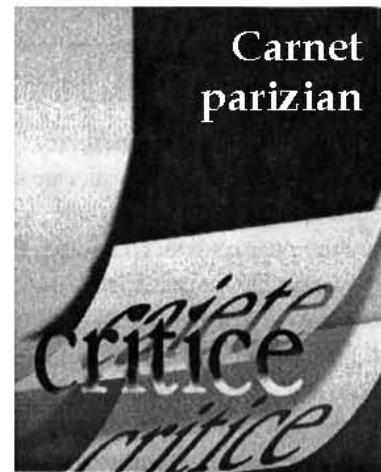

Virgil TĂNASE

„Cum ai mânca clătite”

Abstract

Le style des récits de Tchekhov est un déni du style. N'ayant jamais envisagé de devenir écrivain, Tchekhov commence à publier pour gagner quatre sous, et écrit « comme on mange des crêpes ». Lorsqu'il découvre qu'on le prend pour un écrivain, il est paralysé : il a une autre idée de la mission de celui-ci. Il continue à écrire parce que ses revenus de médecin sont insuffisants, mais avec la modestie d'un homme de science. Il écrit comme « un chimiste » : il met des caractères dans l'éprouvette d'une situation et fait un rapport. Cela ne lui donne pas le droit d'attirer l'attention sur lui en introduisant dans l'écriture les signes stylistiques qui, en la rendant partiellement opaque, détournent le lecteur du phénomène vers les états d'âme de l'observateur. Tchekhov découvre intuitivement « le niveau zéro de l'écriture » qui n'est pas l'extrême transparence (un signe, elle aussi, d'une idéologie qui ne dit pas son nom), mais le langage commun, la banalité du parler quotidien : « J'ai trouvé, dit-il, la meilleure description de la mer dans le cahier d'un écolier : „la mer est grande“ ».

Anul acesta, colocviul de literatură comparată al societății savante Sigismundo Malatesta a avut loc în mai la Santarcangelo di Romagna unde teii erau în floare. Ulița cu scări dădea ocol palatului Cenci, îndreptându-se pieptiş spre cel al Malateştilor, o hărăbaie de cărămidă de prin secolele IX-X, cocoştă pe-un ţanc în mijlocul peisajului vălurit din care se îscă, tot atât de semet, piedestalul de stâncă pe care s-a zidit cetățuia San Marino.

Subiectul întâlnirii este proza scurtă, și-am fost rugat să vorbesc despre Cehov.

Eram stingher în mijlocul atâtorenum universitari de mare competență, printre care Toma Pavel; ne-aducem aminte că acum 40 de ani, scria prefața pentru carteia lui Roland Barthes *Despre Racine*, pe care-o tradusesem, publicată sub îngrijirea lui Sorin Mărculescu la Editura de literatură universală unde Romul Munteanu se stră-

duia, în ciuda restrîștilor ideologice, să adune ce se făcea mai nou și mai inteligent în lume. Mă aflu aici pentru că am publicat

o biografie a lui Cehov unde, tocmai, nu e vorba nici o clipă de ceea ce face bucuria profesorilor, adică preumblarea ca pe sanie de la o literatură la alta și de la un secol la altul, de la un personaj la o temă și de la o referință critică la un text uitat (uneori pe nedrept). Eu am povestit o viață, fără să mă amestec în bucătăria literară, ceea ce Cehov ar fi privit cu ironie.

E-adevărat însă că „stilul” lui Cehov, dacă putem vorbi aşa de ceea ce este, tocmai, refuzul unui stil, mi se pare a fi un fapt de viață, mai degrabă un element biografic decât o construcție estetică.

Când, în ultima clasă de liceu, Cehov începe să scrie nu o face pentru că ar avea ceva de spus omenirii sau că să-și exprime emoțiile, cum se întâmplă de obicei. Nu e scriitor, și nu-i trece prin minte să devină. Sărac lipit, ca și părinții săi care, la Moscova, n-au după ce bea apă, își imita fratale și un mare. Student la matematică, acesta scrie ocazional în diferite revistele umoristice ca să câștige doi șfanți. În anii următori, când a

ajuns și el la facultatea de medicină, Cehov scrie fără să se preocupe de altceva decât de gologanii de care are absolută nevoie ca să-și întrețină familia (nu poate conta pe frații mai mari, unul afurisit de taică-su și cu grija copiilor soției sale dintr-o altă căsătorie, celălalt alcolic). Cehov scrie pe colțul mesei, între două uși, între două cursuri, la baie, la petreceri. Puțin îi pasă de modificările redacțiilor, nu semnează (sau semnează cu pseudonime ridicolе: Cehonte, Fratele lui frate-meu, Fărăsplinescu, Ulysse), nu păstrează nici un text: la ce bun din moment ce nu așteaptă decât să-și ia diploma ca să îsprăvească cu „bazaconiile” astea care-i aduc un venit apreciabil, dar nu reprezintă o îndeletnicire de om serios. În iunie 1884, când obține diploma de doctor, trimite redactorului șef al „Libelulei”, unde publică un articol, o schiță sau o cronică la fiecare trei zile o scrisoare semnată „A. Cehov, medic departamental”.

Dar veniturile de doctor sunt deocamdată neînsemnante. Cehov continuă să scrie „cum ai mâncă clătite”, așteptând ziua când va putea pune capăt acestei activități atât de neseroioase încât nu vrea să-și compromită numele adevărat – pe care-l păstrează pentru medicină – continuând seria pesudonimelor.

În decembrie 1885, Cehov care și-a cumărat pantaloni noi și un palton, pleacă la Petersburg. Acolo rămâne trăsnit. Autorii importanți pe care îi admiră citesc caraghioslăcurile pe care le scrie și îl consideră scriitor. Cehov e flatat, dar răspunderea acestui statut îl paralizează. Pentru el un scriitor e cel care crede într-o menire a seminilor săi, pe care caută să-i îndrumă către acest orizont. Nu e cazul lui. Cehov nu știe unde merge lumea sau unde ar trebui să meargă. Mai mult decât atât, sufletul lui e gol. Aparține unei generații care nu vrea nimic, nu crede în revoluție, și nici măcar în fantome. „Iar în ceea ce mă privește, adaugă Cehov, nu mi-a frică nici măcar de moarte sau să-mi pierd vederea. Cel care nu vrea nimic, nu speră nimic și nu i-e frică de frică de nimic nu poate fi artist.”

Deci el nu este scriitor, și nici nu vrea să fie. Considerația de care se bucură îi pune

pe umeri o povară pe care n-o poate duce. După ce-a publicat 129 de texte în 1985 și 116 în anul următor, nu mai publică decât 9 în 1988 și încă mai puține după aceea. El e om de știință, scrie „ca un chimist”, mărturisește într-o scrisoare adresată Mariei Kiseleva. Ia din jurul lui caracter – ceea ce-i va aduce neplăceri: prietenul său Levitan vrea să-l provoace la duel –, le pune în epruba unei situații și descrie ce se întâmplă așa cum un chimist face un raport despre o experiență.

Stilul, adică sistemul de semne care atrage atenția asupra celui care scrie, un fel de-a spune că acesta își ia răspunderea de-a îndruma cititorul, este, pentru Cehov, de competență adevăraților scriitori (îi citează uneori: Dostoievski – deși prea se ia în serios – Tolstoi, Leskov, Grigorovici, Korolenko sau chiar Davidov, simpaticul poet al votcii și al femeilor usoare...). Ar fi necinsit din partea sa să capteze, prin stil, încrederea sau admirația cititorului, să cum ar fi nepotrivit ca un om de știință care descrie un fenomen să se ia drept scriitor și să caute rime, bălăcindu-se în metafore. Cehov care vrea să dispară din scriitura descoperă intuitiv ceea ce se va numi mai apoi „nivelul zero al scriituri”. Numai că obiectivisul nouului roman din analiza căruia ia naștere acestă noțiune ne ducea spre ideea unui text fără nici o culoare, pur denotativ, atât de străveziu încât până la urmă ne atrage atenția, ca atunci când geamul e atât de bine spălat încât ne vine să felicităm gospodarul care l-a spălat.

Cehov, în ceea ce-l privește, se mulțumește să spună lucrurile așa cum le spunem când nu facem literatură. Nivelul zero al scriiturii, spre care tinde pentru că are o idee greșită despre menirea literaturii (moare convins că va fi uitat în mai puțin de zece ani), constă în a menține discursul în convenția socială, acceptând banalitatea și incompetența unui limbaj cu care trăim totuși de bine de rău, și care, așa cum e, ne îngăduie să ne înțelegem cât de cât. „Cea mai bună descriere a mării, îi spune el lui Bunin, am găsit-o în caietul unui școlar: « marea e mare »”.